

YELOD 26id NÜM: 11 NOVUL 2016 Pads: 85 jü 92

REINHARD HAUPENTHAL (1945 - 2016)

Ün del 29id setula ayelik edeadom pos maläd lunüpik e sevärik el 'Reinhard Haupenthal', slopan e födan veütik ela Esperanto.

Pemotom tü febul, 17, 1945 in zif: Kronach (Frankalän, Deutän). Ästudom pükis, Godavi, filosopi e dugälavi pö niver di 'Saarbrücken'. Poso ätidom julajäfüdis: Deutänapük e rel katulik. Zuo äbejäfom jäfüdis: nolav di 'Esperanto' e valemapükav < pö niver zifa ot. Sis yel: 1968 ädabükom bukis e pämodis plu 290 mödadilo dö el Esperanto. Bevü votiks ye id ädabükom bukis dö Volapük e dö el J. M. Schleyer. Igo ästütedom, das pädan: Schleyer < pöstetomös beatik, ye nen plöp pö cifods tefik di 'Vaticano'. Ün 1982 ädabükom tidabuki balid (yela: 1880) fa el Schleyer tiädü *"Volapük. Die Weltsprache. Entwurf einer Universalsprache für alle Gebildete der ganzen Erde."* ("Volapük – disin valemapüka pro kulivans valik taleda lölik") sa bibliograf vemik dö literat Volapüka ettimik.

De 1985 jü 1990 el Haupenthal äbinom redakan gaseda tiädü "Volapükabled", kel ätefon dinädis Volapüka dü tim datuvala. To tiäd at neföro ye ägebom Volapüki, ab te eli Esperanto. Älecedom Volapüki stabi veütik mekavapüka fa el Lazar Samenhof, e leno änitedälom dö Volapük fa el Arie de Jong perevidöl. Zuo no änitedälom dö pük it, ab te dö jenotem Volapüka rigik. Äkonletom materis tefik, kelis täno älovegivom tatabukeme Bayänik tö 'München'.

Danobs omi demü duinods oma gönü Volapük.

Takädomös in püd!

Hphilipps

VÄRBS MU BISARIKS VOLAPÜKA (V)

fa 'Daniel Morosof'

Värbs sekidik anik u värb sekidik ko ked nenfümbidiras anik semikna sio kobofomons predikati nog plu komplitiki. Sams anik:

• *…ad saunükön ofi* ***äzesüdos*** *ad* ***büedön mökön*** *rezäpis sanana…*

• *…äkonof omes drimi okik,* ***äbüdölo*** *omes ad* ***büedön sukön*** *melaflori saunikami gevöli.*

• *…no äfägom ad kosididön nen yuf cilis okik, e nog neplu* ***äkanom koedön dugälön*** *onis.*

• *…atan epromom obe ad givön ole laidacali, if* ***vilol bleibön vobön*** *nomiko, e* ***no*** *plu* ***drinön****.*

• *Dü del lölik* ***ämutom bleibön seadön*** *löpo…*

• ***Ebleibob stanön*** *nog dü pülatimil* ***ad loegön motävön*** *omi.*

• *Sekü kod kinik-li? Benö!* ***ad koedön jinön****, das nübreik ejenon-la!*

• *Lasumolöd omis, rafinükolöd oli kobü oms, e pelolöd omes frädi, dat* ***okanomsös leadön jeifön*** *kapis oksik!* (duns paostolanas: XXI, 24).

• *No* ***vilob leadön degolön*** *onis jöeniko, dat no sukubons dü vegam* (gospul ma 'Matthaeus': XXV, 32).

Ma patöfs süntagik kanoy dilädön värbis sekidik ad grups kil sököl:

1. Värbs sienama sa värbs kodama (*loegön*, *lielön*, *leadön*, *büedön*, *koedön*). Värbs sekidik at pagebons ai kobü värbs nesekidik ön mod somik, das dils distik (sekidik e nesekidik(s)) predikata komplitik magulons dunis (vobedis) pösodas, nimas, yegas, e reta, difikas. Kludo värb komplitik kanon reigülön leigüpo me kusatifs tel, de kels bal malon dunölani(s) tefü värb nesekidik, votik — pösodi(s), nimi(s), yegi(s), e reti, kele(s) vobed värba nesekidik paloveädon. Värbs komplitik labü värbs kodama i kanons reigülön me kusatif sa datif, efe datif jonon dunölani(s) tefü värb nesekidik. Tef ot i panotodon me pladam präpoda "fa" fo subsat u pönop pösodik. Stukotis somik labü "fa" lecedob lölöfiko penamapükikis e no komandob ad gebön. Cedob, das meds at malama dunölana: kusatif, datif, präpod "fa" äbinons leigätiks ä mätediks. Lecedob gebi kusatifa asä sotüli egaenöl.

2. Värbs libik, binädöl me värbs luverata, värbs anik möga e värbs vila (*jinön*, *klülädön*, *sötön*, *kanön*, *vilön*, *nedön*). Värbs at kanons pagebön e kobü värb nesekidik in nenfümbidir, e soelölo. Värbs sekidik anik grupa at binons telnatäliks, sevabo: el "jinön" jäfidon äs

Fövot su pad: 89.

Taib: “Lovelogar

Värb	Siämagrup	Subsat rigavödik	Pagebon soelölo	Labon pö ok yegodi	Labon fomi neyegik	Labon fomi nefümik	S su
loegön (sis 1882; in siäm at sis 1936)	sienam	—	—	—	—	+	
lielön (sis 1882; in siäm at sis 1937)	sienam	—	+ (jenet pölik 1)	—	—	+	
leadön (sis 1931)	kodam	+	+ (jenet dotik)	+ (jenet dotik)	—	+	
büedön (sis 1888; in siäm at sis 1931)	kodam	—	—	—	—	—	
koedön (sis 1931)	kodam	—	—	—	+	+	
jinön (sis 1880)	luverat	+	+	— (do jäfidon äs värb nemirik)	+	—	
klülädön (sis 1931)	luverat	+	+	— (do jäfidon äs värb neloveädik)	+	—	
sötön (sis 1880)	mög	+	+	—	+	+	
kanön (sis 1880)	mög	+	+	+	+	+	
vilön (sis 1880)	vil	+	+	+	—	+	
nedön (sis 1882)	vil	—	+	+ (jenet pölik 1)	+	+	
mutön (in siäm at sis 1888)	mög	+	—	—	—	+	
dalön (in siäm at sis 1888)	mög	—	—	—	+	+	
bleibön (sis 1931)	laidul	—	—	—	—	—	

n värbas sekidik”

adon in falefom	Partisips komädons	Yegod malon dunölani tefü nenfümbidir	Reigülon leigüpo me kusatifs tel	Demod malon dunölani tefü nenfümbidir	Subsat dunölani malöl pabefoon fa el “fa” pö nenfümbidir dunalefomik
—	+	+	+	—	+
—	+	+	+	—	+
(jenet dotik)	+	+	+	+	+
+	—	+	—	+	+
(jenet dotik)	—	+	+	+	+
—	—	—	—	—	—
—	+	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	+	—	—	—	—
—	+	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—

värb neloveädik nemirik, el “klülädön” — äs värb neloveädik voik, els “kanön, vilön” — äs värbs loveädik voik, bi kanons reigülön me kusatif, sevabo semikna labons pö oks yegodi patedik. Varbs tio valiks plä “vilön” pagebons in fom neyegik. Värb komplitik labü värbs grupa at kanon reigülön me kusatif u kusatif sa datif ma patöfs dila nesekidik predikata komplitik.

3. Värbs balugik, binädöl me värb laidula e värbs anik möga (*bleibön*, *dalön*, *mutön*). Daloy gebön värbis at te kobü värb nesekidik in nenfümbidir.

Ma küpeds oba, Volapükans nuik nendredälo gebons värbis sekidik ömik (*dalön*, *mutön*, *kanön*, *sötön*, *nedön*, *bleibön*, *vilön*), ab vitons ad gebön värbis sekidik votik (*loegön*, *lielön*, *büedön*, *koedön*, *leadön*, *jinön*, *klülädön*). Niludob, das se Volapükans nuik te hiels ‘Ralph Midgley’: läxguvan < e ‘Hermann Philipps’: cifal < laiduliko geboms värbis bisarik at. Kodidob atosi defe bagafas tefik veitöfik in tidabuks e samas zesüdik in vödabuks. Spelob, das pos reid yegeda löpik Volapükans ostopedonsös ad vitön demü dred pölas gebi värbas mu bisarikas Volapüka. Värbs sekidik valik oflagonsöv atosi.

Elovelogob patöfis värbas sekidik valik medü taib peläüköl.

Finü yeged vilob danön cifali ‘Hermann Philipps’ demü küpets e konsäls frutiks. Nen yuf at no ekanoböv küpön patis ömik yegädi löpo pebejäföli tefölis. ■

* * *

Fonäts anik pegeböl

1. Dabükot folid vödabuka calöfik fa el ‘J. M. Schleyer’ pro Volapükans (tiäd rigädik: ‘Grosses Wörterbuch der Universalsprache Volapük: vierte, sehr vermehrte Auflage’), ‘Konstanz am Bodensee’, 1888. Lebuk at as nüned di ‘djvu’ kanon padagetön pö ladet leäktronik sököl: http://yadi.sk/d/8JwwnQsJ8_iKq

2. Diatek nulik, fa el ‘Arie de Jong’ petradutöl. Ladet leäktronik pübota bevüresodik binon: http://personal.southern.edu/~caviness/Volapuk/Diatek_Nulik/

3. El ‘Cours complet de Volapük’ fa el ‘August Kerckhoffs’, ‘Paris’, 1887. Buk at kanon padagetön as nüned di ‘djvu’ pö ladet leäktronik sököl: http://yadi.sk/d/VJ6O5o9tAxHtE

4. El “Gramat Volapüka” fa el ‘Dr. Arie de Jong’, ‘Leiden’ (Nedän), 1931.

5. El ‘Hand-book of Volapük’ fa el ‘Charles Ezra Sprague’, ‘New York, London, Chicago’, 1888. Kanon padagetön as nüned di ‘djvu’ pö ladet leäktronik sököl: http://fabzaycev.ucoz.ru/Volapuyk/Sprague_Handbook_of_Volapuyk_1888.djvu

6. El ‘Leerboek der Wereldtaal’ fa ‘Dr. Arie de Jong’. Pepüböl balidnaedo ün yel: 1932. Pübot leäktronik fa hiel ‘Hermann Philipps’, yel: 2014. Kanon padagetön as nüned di ‘pdf’ se grup Volapüka pö sogädaresod ‘Facebook’ (ladet grupa at binon: https://www.facebook.com/groups/volapukalised/)
7. El ‘Volapük die Weltsprache. Entwurf einer Universalsprache für alle Gebildete der ganzen Erde’ fa el ‘Johann Martin Schleyer’, ‘Sigmaringen’, 1880. Lebuk at as nüned di ‘djvu’ kanon padagetön pö ladet leäktronik sököl: http://yadi.sk/d/S3-MSoc19TRx6
8. El “Volapük in Use” fa hiel ‘Ralph Midgley’: konlet yegedas dö säkäds fikulik Volapükigeba. Ragiv tefik leäktronik di ‘zip’ labü nem “Viu-14r” kanon padagetön se grup Volapüka pö sogädaresod ‘Yahoo!’ (ladet grupa at binon: https://groups.yahoo.com/neo/groups/volapuk/info)
9. El ‘Wörterbuch der Universalsprache für alle gebildete Erdbewoner. Zweite, ser vermerte Auflage’ fa el ‘Johann Martin Schleyer’, ‘Überlingen am Bodensee’, 1882. Dabükot telid vödabuka calöfik Volapüka. Kanon padagetön as nüned di ‘djvu’ pö ladet leäktronik sököl: http://yadi.sk/d/o1r-CTf79aEYA
10. Fövots fa el ‘Arie de Jong’ ad vödabuk gretik Volapüka pro Deutänapükans fa otan. Nüned di ‘zip’ labü nem ‘nachtraege_de_jong’ dabinon pö grup Volapüka sogädaresoda ‘Facebook’.
11. Maters ela “Volapükagased pro Nedänapükans” fomü vödems leäktronik ladetü https://wikisource.org/wiki/Volapükagased_pro_Nedänapükans
12. Ragiv nümas valik ela “Volapükagased pro Nedänapükans” fomü magods. Ladet leäktronik binon: http://volapuk.temerov.org/Volapükanef/vol/Volapükagased pro Nedänapükans.php

---

VÜ KRÄKS (II)

fa ‘Frank Roger’, ini Volapük petradutöl fa ‘Hermann Philipps’

Too flen obik äjinom bäldikön vifikumo, kas älecedob osi kösömiki, igo tefü nenlödikan. Äsäkob obi, kis äbinon-la kod atosa, ed igo ävilob lüspikön omi demü atos, ye fino no älabob kuradi. Ibo te balna äkosädobs, e no äbinobs flens voik. Äcedob, das man at äbinom nesaunik e no älabom mögi ad getön lekäli lönedik.

Dü vigs e muls sököls stad omik ai plu äbadikon, e vo äkudob dö om. Fümo äsufom dub seimos. Ivedom mu döfik; skin oma löliko äfronon, herem e balib oma igedikons ed ivedons vemo luniks e mänsidiks. Äseadom in gul, äsva ek ijedon omi usio e nu man at no plu äfägom ad löädön. Äkanob-li dunön bosi pro om? Naedilo ga iyufom obi, klu äsötob nu bläfön osi ome.

→

Tü göd sököl äglidob omi äs kösömo, ägivob ome dolaris lul plas könedis te nemödikis, äkropikob nilü om ed äsäkob ome dö stad omik.

“Stadob beniko,“ äsagom me vög kniröl. “Danob demü val. Vipob ole deli gudik.”

“Kanob-li dunön bosi pro ol?” äsäkob. “Jinos, das stadol in fikulots. Äyufol obi naedilo, klu yufoböv oli go vilöfo.”

“Memob osi,” äsagom, äsva ämemom-la fibiko bosi de tim sis lunüp pasetik. “Jenöfo, no zesüdos ad kudön.”

“Ab too kudob. Klülos, das stadol vemo badiko.”

Man äsmililom, e spag et in log omik äjonon, das visedäl omik nog ädabinon. “Te binos bäld,“ äsagom. “Atos go binon natöfik.”

“No kanol bäldikön so vifiko,“ ägeob.

“Dido nö!” ägespikom. “Lifädob ye timi mödik vü kräks.”

“Vü kräks-li?”

Dönu äsmililom. “Vü kräks,” ädönuom, “lü top kelik golobs, ven labobs moni saidik: top, kö lif binon nejerikum e fasilikum. Obs valik golobs usio. Binos topil klänik obas. Us tim pasetikon nevifikumo. Gekömobs isio te, ven no plu labobs moni. Te so lunüpo, äsä zesüdos.”

“Cogol-li?” äsäkob.

“Te mod bal dabinon ad tüvön osi,“ äsagom. “Sogolöd oli lä obs. E sökolöd obis. Täno osevol osi. E fümo no oplonol osi.”

“No mögos”, ägeob.

“U töb e komip aldeliks u top vü kräks,” äsagom. “Kanol välön. Deli gudik!”

Bi spikot äjinon finön, ämospidob ad rivön treni obik. Dü vegam ävätälob utosi, keli man at isagom. Ägebom-li metaforis? Töbo äkanob fomälön topi, lü kel nenlödikans kanons-la golön: vol nejerik e plitöfik vü kräks – kräks kisa-li? – e golön ge e mo vü vol jenöfik ed ut klänik.

Dido atos äkanon-la plänön, das äjinons bäldikön so vifiko e deadön pö bäldot nevemik: Jenöfo atos no äbinon-la so; älifädons-la timi mödikün onsik votaseimo: tö top, kö tim äpaseton nevifikumo.

Poso no plu älogom mani at. Ibä ijinom stadön nilü fin lifa okik, äniludob, das ideadom. Neföro ölabob-la pöti ad bespikön kuratikumo ko om lifi vü kräks, e no ävilob mäniotön yegädi at lo nenlödikans votik.

Ölecedonsöv-la obi lienetani – ud öbuükonsöv-la ad dakipön kläni vola oksik vü kräks.

Ai dönu äbetikob voli et alna, ven älogob nenlödikanis zü stajon. Äsäkob obi, va dido ilogob bosili vola klänik, u va din bisarik pikonon obe. Ed ömna äsäkob obi, kikodo ivälob töbi e komipi aldelikis. ■

Veg in fog

Se Volapükagased 1958, yelod: 23, nüm: 3, pad: 11.
Poedan luveratik: 'Johann Schmidt'.

O veg! voto so sevädik, kio binol miklänöfik in fog!
Ag! kiöpo bims, doms e gads binons-li? Te fog, vefs e jads pro log.

E kiöpo mens flenöfik binons-li? mans, cilils gudik e voms?
Fa fog peslugons. Us po stons tak reigon, te jads vebons zü doms.

Lilob plonis e seifis, hagis go nelaodikis po jad.
Soal so bisarik binon e süpiko jek davedon in lad.
Godö! jinos, das milanans lükons badöfiko, lumans tädoms.
Senob osi, das nams bomik blümons us pro tatak badik po doms.

Soal e späk in luimül züons obi äsä sepül nen trod.
Ag! gevolös in gud Olik, das orivob fini läbik, o God!

